

DUCH SVATÝ V BIBLI

Marie Pitterová

Přestože se v Bibli nevyskytuje systematické teologické pojednání o Duchu svatém, nabízejí biblické texty východiska pro pozdější teologickou reflexi. Starý zákon pracuje s pojmem duch Boží, který je tvůrčí životodárnou silou, projevem Boží moci, působí v lidech povoláných Bohem, ale bývá také synonymem pro samotného Boha (Ž 51,13; Mdr 1,5; 9,17). Nový zákon pracuje s daným pojmem v podobném smyslu, ale obsahuje již prvky učení o Trojici.

MARIE J. PITTEROVÁ, OP

Absolvovala KTF UK, obor Náboženské nauky, v současné době je studentkou doktorského studia na KTF UK, obor Katolická teologie. Věnuje se také překladům teologické literatury a formaci řeholního dorostu.

Pokud bychom chtěli v Bibli hledat systematické pojednání o Duchu svatém, byli bychom asi poměrně brzy zklamáni, protože se v ní, zvláště ve Starém zákoně, nevyskytuje. Tato skutečnost může vyvolat otázku, zda je vůbec na místě zabývat se tímto tématem. Odpověď samozřejmě bude kladná, protože Písmo, ačkoli nepodává systematickou nauku, poskytuje potřebná východiska pro teologickou reflexi.¹

S pojmem *duch* se lze v Písmu setkat poměrně často, ale ne vždy se jedná o ducha Božího. Proto je potřeba prozkoumat, jak k Duchu svatému přistupují starozákonní a novozákonní texty a v jaké souvislosti o něm mluví.

Dříve než přistoupíme k vlastnímu probírání biblických textů, je třeba zmínit neopominutelný projev působení Ducha svatého v Písmu, jímž je inspirace. Toto Boží působení skrze Ducha svatého je nezbytné proto, aby bylo Písmo správně chápáno.² Pís-

mo je tedy „Boží řečí písemně zaznamenanou z vnuknutí Ducha svatého“³ a jako takové k člověku promlouvá. Inspirace tím nemá pouze historický rozměr. Písmo sv. jako živé Boží slovo je stále prostorem pro působení Ducha svatého na čtenáře. Tento aktuální rozměr inspirace zmiňuje dokonce již První list Petřův, když říká, že proroci nemluvili na základě svých osobních kritérií, nýbrž tak, jak jim vnukal Duch. Tento Duch byl Duchem Kristovým a jejich poselství bylo určeno křesťanům dneška (srov. 1 Pt 1,10–12).

Duch v biblickém pojetí není v žádném případě pojmem statickým, jak ostatně dosvědčují starozákonní i novozákonní texty, a právě inspirace je jedním z dokladů dynamiky jeho působení.

Boží duch ve Starém zákoně

Termín *Duch svatý*, tak jak ho známe z křesťanského prostředí, se ve Starém zákoně nevyskytuje. Pojem *duch* či *duch Boží* se samozřejmě objevuje, ale v různých významech. Nejčastěji používaným termínem je ve Starém zákoně slovo *rûah*, které se obvykle překládá jako *duch* a s tímto významem je také nejvíce spojováno. Situace je

pochopitelně poněkud složitější, protože stejně jako české slovo *duch* má i hebrejské *rûah* poměrně velkou významovou šíři.

Základní význam slova *rûah* je vítr nebo dech. Původně tento termín znamenal prázdný vzdušný prostor, teprve později pohyblivý se vzduch či vítr.⁴ Srovnání ducha s větrem či dechem nám už navozuje představu něčeho neuchopitelného a námi neovlivnitelného. Přesně to se později v Novém zákoně říká o Duchu, že vane kam chce, jeho hlas je slyšet, ale nevíme, odkud a kam směřuje (srov. J 3,8). *Rûah* je tedy Boží síla nebo také Boží projev, který člověk neovládne.

V odborné literatuře se lze dočíst, že termín *duch* se ve Starém zákoně vyskytuje celkem 378x v hebrejštině a 11x v aramejštině u proroka Daniela.⁵ Jistě nejde o malý výskyt, ale je nutno dodat, že poměrně velká část se netýká Božího ducha. *Rûah* najdeme ve Starém zákoně ve významu vítr či dech, jako označení démonických sil, v souvislosti s lidským duchem či psychickým rozpoložením, jako životní sílu v člověku nebo jako umělecké nadání. Vedle této profánní oblasti pak samozřejmě stojí rovina, kterou lze nazvat božskou, protože zde je duch spojován přímo s Bohem a termín *rûah* v různém spojení vystupuje jako *duch Hospodinův*, *duch Boží*, v několika případech také svatý duch. Duch bývá také používán pro vyjádření Hospodinova hněvu.

Už na začátku Bible je zmínka o Božím duchu. Boží Duch, *rûah ʾelohim*, se vznáší nad propastí, nad vodami, ještě před stvořením (Gn 1,2), podobně vyjadřuje vládu nad chaosem také v knize Jób (Jb 26,13). V tomto konkrétním případě, pokud situaci srovnáme s představami o počátku světa u okolních národů, se jedná o vyjádření absolutní Boží nadvlády. Ostatní zmínky o duchu ve starozákonních textech jsou různorodější a týkají se také profánní oblasti. Avšak ani profánní rovina zde není odtržena od Božího působení.

Michelangelo: prorok Daniel

Kromě ducha Božího, který se vznáší nad vodami, znamená termín *rûah* také dech života, který Bůh vkládá do svého stvoření (Gn 6,17), tedy životní sílu v člověku. Duch může být také synonymem pro moudrost a prorocké či věštecké schopnosti, jak ukazuje příklad Josefa, který je egyptským faraónem považován za člověka, v němž je duch Boží (Gn 41,38), a proto mu byl svěřen důležitý úkol ve správě země. Podobně je tomu u proroka Daniela (srov. Da 5,14). Boží prorocký duch se také zmocnil pohanského věšt-

ce Bileáma, takže prorokoval ve prospěch Izraele (Nm 24,2), a také Mojžíšův nástupce Jozue je označován za „muže, v němž je duch“ (Nm 27,18; Dt 34,9).

Jákob, resp. jeho duch, zajásal nad zprávou o Josefovi (Gn 45,27) a podobně je označeno duševní rozpoložení Božího lidu otročického v Egyptě, který pro svou malomyslnost není schopen naslouchat Mojžíšovi, kterého k němu poslal Bůh (Ex 6,9). Na duchu také klesají nepřátelé, kteří stojí proti Izraeli při obsazování zaslíbené země (Joz 2,11; 5,1). V původním významu je *rûah* použit například na konci potopy, kdy dá Hospodin zavanout větru a vody se uklidní (srov. Gn 8,1), při popisu egyptských ran, kdy Hospodin přihnal na zemi vítr (srov. např. Ex 10,13.19), či u proroka Amosa, když se mluví o Hospodinu jako tvůrci hor a větru (srov. Am 4,13).

Boží duch je také původcem různého nadání u lidí. Takto kniha Exodus mluví o řemeslnících a umělcích, kteří měli pracovat na stavbě stanu setkávání (např. Ex 31,3).

V historických knihách se vyskytuje *rûah* ve smyslu Boží síly, ducha, který se zmocňuje člověka, aby mohl plnit poslání, k němuž ho Bůh vybral (Sd 3,10; 11,29); Hospodin také posílá zlého ducha (*rûah*) mezi Abímeleka a obyvatele Šekemu, aby byla pomstěna smrt Gedeónových synů (Sd 9,23).

V knihách Samuelových se kromě již popsaných významů vyskytuje rovina prorockého vytržení způsobeného Božím duchem (1 S 10,10; 23,2), ale také hněvivý dech Hospodinův (2 S 22,16). Podobně jako v knize Soudců je i zde zajímavý případ zlého ducha od Hospodina v případě krále Saula (1 S 16,14) a v První knize královské se lze setkat s falešným duchem u proroků (1 Kr 22,22). Boží duch také spočívá na kráľích jako Hospodinových pomazaných. Může spočinout i na některých pohanských vládčích, kteří se tak stávají jeho nástroji (srov. např. 2 Pa 36,22). V sapienciální literatuře se s termínem *rûah* setkáme poměrně málo. Ve většině případů jde o význam vítr nebo o lidského ducha (např. v knize Jób, v žalmech), kromě několika případů, kdy je užit termín *svatý duch Boží*, který zde znamená samotného Hospodina (srov. Ž 51,13; Mdr 1,5; 9,17).

V prorockých spisech je užití pojmu *duch* vyhraněnější. Zejména v případě Izajáše, Jeremjáše a Ezechiela. Povolání proroka se děje skrze ducha, skrze ducha Božího, který prorokovi dává sílu jednat podle Božího povolání. Jde tedy o povolání člověka prostřednictvím ducha Božího. Tato linie se samozřejmě vyskytuje už v historických knihách či Pentateuchu, ale zde je výrazněji rozvinuta. Prorocké povolání s sebou vždy neslo vybavení Božím duchem, které se obvykle projevovalo na rovině psychické a fyzické, jinými slovy, Boží duch se zmocnil celého člověka a prorokování mělo často extatické projevy (srov. např. 1 S 10,10).⁶

U proroka Izajáše se působení Božího ducha projevuje i na rovině mravní jako zdroj mravního života. Izajášovo poselství má mesiánský charakter: Hospodin posvěcuje a zachraňuje svůj lid. Tato jeho úloha je součástí dějin spásy a projevem naplňování mesiánského Božího království. Mesiáš jakožto ideální král je poslán Hospodinovým duchem, aby založil království spravedlnosti a míru, a proměna člověka je zde postupným procesem založeným na zachovávaní předpisů Zákona a správném jednání.⁷ Zajímavé je povolání proroka Jeremjáše, jež působí zásadní změnu v jeho životě, který se stává znamením pro Boží lid, například zůstává sám bez vlastní rodiny (Jr 16,2). Boží duch ho uschopňuje hlásat Boží slovo, ale dostává ho také do velmi náročných

situací. Prorok prožívá s Hospodinem jeho vztah k Božímu lidu i trápení nevěrného lidu, které si působí svou hříšností. Pokus proroka vyhnout se této službě mu způsobí velké utrpení (Jr 20,9). Tato starozákonní kniha termín *duch* příliš často nepoužívá a slovo *rûah* je zde ponejvíce ve významu vítr. Působení Božího ducha je však patrné jak z prorokova povolání, tak i z jeho jednání. On, Bohem povoláný, promlouvá a jedná tak, jak mu to vnuká Boží duch.

Michelangelo: prorok Izajáš

V knize proroka Ezechiela se setkáme s dalším rozměrem působení Božího ducha. Kromě povolání a hlásání Božího slova prorok na základě svého jednání vystupuje jako znamení od Hospodina (srov. např. Ez 4). Prorok je rovněž Božím duchem uváděn do vytržení či přenášen na různá místa. Téma posvěcení, které je také rozvedeno u Izajáše, má zde jiný rozměr. Hospodinův duch působí proměnu svých vyvolených, ale nejde o postupný proces, nýbrž o tvůrčí zásah Boha, který dává nové srdce.⁸ Boží duch je ten, kdo oživuje a vytváří Bohu nový lid. Muž plný ducha Božího je také prorok Daniel. Věrnost Hospodinu je projevem působení Božího ducha.

Z uvedeného přehledu je zjevné, že pojem *duch* je ve starozákonních textech používán poměrně hojně a ve velké významové šíři. Hebrejský termín *rûah* je často zastoupen ve svém původním významu, totiž jako vítr. Starozákonní duch se může týkat přímo Hospodina, kdy se jedná o Božího ducha, který působí na lidi. Králové či proroci jsou pomazáni a přijímají Božího ducha. Bůh dává člověku ducha či dech života, dává svého ducha, který působí prorocké vytržení. Termín *duch* však také může znamenat psychické rozpoložení člověka, nadání, ale také démonickou příčinu nemoci.

Starý zákon nepojednává o Duchu svatém jako o osobě Trojice. Ačkoli se na několika místech vyskytuje označení *svatý duch Boží*, je zde chápán jako Boží síla nebo jako synonymum pro samotného Hospodina.

Duch svatý v Novém zákoně

NZ používá výraz *pneuma*, které je překladem hebrejského *rûah*. Jak bylo nastíněno, prorocká linie ducha ve Starém zákoně je nejbližší Novému zákonu. Jenže i v novozákonních textech se slovo *duch* vyskytuje ve více významech. Kromě Božího ducha či ducha Ježíšova se výraz *pneuma* používá také v souvislosti s démonickými silami, často v kontextu různých onemocnění.

S rozbohem novozákonních textů je vhodné začít u prvních tří evangelíí. Působení Ducha svatého je popsáno hned na začátku Matoušova evangelia (ačkoli je evangelista v mluvení o Duchu svatém jinak poněkud opatrný), kde autor píše o Ježíšově početí skrze Ducha svatého (Mt 1,18). Ve třetí kapitole evangelia se mluví o Ježíšově křtu a sestoupení Ducha na něj. Duch je u Matouše tím, kdo ovlivňuje Ježíšovy skutky a slova a učedníkům dává sílu vytrvat při pronásledování (Mt 4,1; 10,20).

V Markově evangeliu se o Duchu také příliš nemluví. Přesto se vyskytuje několik míst, která se o něm zmiňují, totiž texty týkající se Ježíšova křtu v Mk 1,9–11. Ježíš je tím pomazaným, na kterého sestupuje Boží Duch, a vyvedení na poušť pak znamená, že Ježíš je od této chvíle veden Duchem. V Mk 3,20–30 Ježíš vyhání nečisté duchy Duchem Božím, Boží silou, a v Mk 13 je přímé zaslíbení Ducha učedníkům: „nebudete to mluvit vy, ale Duch svatý...“.

Lukášovo evangelium se tématu Ducha svatého nevyhýbá. Protože od téhož autora pocházejí také Skutky apoštolů, je vhodné probrat oba texty společně. Lukáš se také na začátku svého evangelia zmiňuje o Ježíšově početí působením Ducha svatého (L 1,35). Tak jako ostatní synoptici popisuje Ježíšův křest, kdy před křtem o něm Jan Křtitel říká, že přijde ten, který bude křtít Duchem svatým a ohněm (srov. L 3,16), a při křtu na Ježíše sestoupí Duch svatý v podobě holubice (L 3,22). Začátek následující kapitoly se věnuje Ježíšovu pokušení na poušti, které evangelista uvozuje slovy: „Ježíš, plný Ducha svatého, se vrátil od Jordánu a byl voděn Duchem na poušti čtyřicet dní.“ (L 4,1) Na počátku své veřejné činnosti se Ježíš v Lukášově evangeliu (a pouze v tomto evangeliu) vrací v mocí Ducha do Galileje (L 4,14) a v Nazaretě čte při sobotní bohoslužbě úryvek z proroka Izajáše: „Duch Páně je nade mnou...“ (L 4,18n). Jediný Lukáš, když používá logion o Ježíšově velevení Otce, začíná zmínkou o Duchu svatém (L 10,21).⁹ Duch také pomáhá překonávat pronásledování pro Krista (L 12,11.12). Ježíš před svým nanebevstoupením slibuje poslat učedníkům Ducha svatého, který byl už dříve přislíben Otcem (L 24,49).

Na tuto skutečnost navazují Skutky apoštolů. Jde o seslání Ducha svatého (Sk 2,1–13). V Petrově kázání je pak zmínka o Ježíšově přijetí Ducha od Otce a jeho vylití (Sk 2,32n). Podobně mluví Petr také v domě setníka Kornélia, kdy připomíná, že Ježíš byl pomazán Duchem svatým a mocí (Sk 10,38). Kristovi následovníci dostávají Ducha skrze křest, vkládáním rukou, které ovšem není spojeno s magií (Sk 2,38; 19,5.6; 8,12.15; 10,44).

Působení Ducha je také viditelné v perikopě o křtu etiopského dvořana. Nejdříve je Filip přiveden k Etiopanovi a po vystoupení z vody je Duchem přenesen na jiné místo (Sk 8,39; lze zde také vidět jistou paralelu k proroku Ezechieli). Duch je přítomen, aby učil, vedl a vychovával ty, které Bůh vyvolil ke své službě, ale má také úlohu zabraňovat, jak se píše v souvislosti s Pavlovou druhou misijní cestou, kdy mu Duch svatý brání hlásat slovo v provincii Asii a v Bithýnii (srov. Sk 8,29; 10,19; 11,12; 15,28; 16,6–7).

Jan je známý svými výroky o Paraklétovi (Utěšiteli). V řečech na rozloučenou totiž Ježíš slibuje jiného Přímluvce (Zastánce), jímž není nikdo jiný než Duch svatý (J 14,16). Přímluvcem, kterého pošle od Otce, je Duch pravdy (J 15,26) a v 16. kapitole se zmiňuje o tom, že Přímluvce přijde pouze tehdy, když Ježíš odejde (J 16,7b–11). Když se Ježíš po svém zmrtvýchvstání zjevil učedníkům, dechl na ně se slovy: „Přijměte Ducha svatého“ (J 20,22). U Jana je velmi výrazná vázanost Ducha na Ježíše. Duch neříká nic nového, potvrzuje to, co hlásá Ježíš.

Při četbě Pavlových listů by se mohlo na první pohled zdát, že o Duchu svatém příliš neopovídají, protože se v nich termín *Duch svatý* vyskytuje velmi málo (bereme-li v úvahu autentické listy). V listech Galatánům a Římanům se vyskytuje otázka života pod Zákonem nebo podle Ducha. Duch je zde v protikladu k Zákonu. Zaslíbení na Zákoně nezávisí, protože Abrahamovi bylo dáno před Zákonem. Funkcí Zákonu byl dočasný dohled nad nezletilými. Dědicem je nyní Kristus a my tím, že ve křtu oblékneme Krista. Ve spojení s Kristem přijímáme Ducha synovství. Zákon znamenal otroctví, Duch je svoboda Božích synů. V osmé kapitole listu Římanům Pavel mluví o životě křesťana v Duchu. Pro označení Ducha svatého používá buď pouze termín *Duch*, nebo *Duch Boží* a ukazuje, že život v *Kristu* i v *Duchu* jsou od sebe neoddělitelné. Křesťan je tedy spojen nejen s Kristem, ale i s Otcem a Duchem: „Jestliže ve vás přebývá Duch toho, který Ježíše vzkřísil z mrtvých, pak ten, kdo vzkřísil z mrtvých Krista Ježíše, obživí i vaše smrtelná těla Duchem, který ve vás přebývá.“ (Ř 8,11) List Galatánům předkládá účast Ducha na přijetí víry: „Protože jste synové, poslal Bůh do našich srdcí Ducha svého Syna, Ducha volajícího Abba, Otče.“ (Ga 4,6) V páté kapitole je Duch představen jako síla, která dává překonávat zlé tužby a posvěcuje (Ga 5,16nn).

V Prvním listu Korintánům ve druhé kapitole Pavel připomíná své hlásání evangelia, které se opíralo o Ducha. Pravá moudrost je Bohem zjevena skrze Ducha a on sám je jejím učitelem

Michelangelo: Svatá rodina

(1 K 2,10–13). V 1 K 3,16 se hovoří o Božím chrámu, jímž jsou adresáti, a Božím Duchu, který v něm přebývá. S Duchem je také spojeno posvěcení a ospravedlnění: „Dali jste se však obmyt, byli jste posvěceni, byli jste ospravedlněni ve jménu Pána Ježíše Krista a Duchem našeho Boha.“ (1 K 6,11) Na začátku 12. kapitoly, která se věnuje rozmanitosti duchovních darů, Pavel zdůrazňuje, že jedině Duch svatý může zajistit pravé vyznání Ježíše Krista: „Proto vám zdůrazňuji, že žádný, kdo mluví z Ducha Božího, neřekne: ‚Ježíš buď proklet‘, a že nikdo nemůže říci: ‚Ježíš je Pán‘, leč v Duchu svatém.“ (1 K 12,3) Všechna obdarování, ať jsou jakkoli různá, působí jeden a týž Duch (srov. 1 K 12,4,11). Popis tedy neznamena seznam projevů Ducha, nýbrž rozmanitost toho, co Duch působí ke společnému prospěchu. Poněkud zvláštně působí na první pohled tvrzení: „Jak je psáno: ‚První člověk Adam se stal duší živou – poslední Adam je však Duchem oživujícím.‘“ (1 K 15,45) V první části verše Pavel cituje Gn 2,7 a v druhé dodává, že se Boží Syn skrze smrt bezmocného těla, které vzal na sebe, stal oživujícím duchem, bytostí, která sama sebe darovala, a pramenem života, osobou, kterou Duch svatý zcela „spiritualizoval“.¹⁰ Tím je zřejmé, že zmrtevýchvalý Kristus může udělit životodárnou sílu, Boží dech, také lidem, aby měli účast na jeho slávě.¹¹

V první kapitole 2. listu Korintánům je Duch představen jako pečeť a záruka příslušnosti k Božímu království. On dává jistotu a radostnou naději na budoucí vzkříšení a věčnou blaženost (2 K 1,22). V následující kapitole se Pavel věnuje otázce svobody založené na nové smlouvě. Kromě známého verše o smlouvě založené na Duchu a ne na liteře, protože litera zabíjí, ale Duch dává život (2 K 3,6), je zde v první části 17. verše věta: „Ten pán je Duch“, jejíž význam není snadno vyložitelný, což lze poznat i na různých překladech, které se od sebe liší.¹² Vysvětlení, že se jedná o Ducha svatého jako třetí božskou osobu, je nepravděpodobné, protože neodpovídá Pavlovi myšlení ani pokračování textu. Celkový kontext i Pavlovo myšlení napovídá tomu, že se zde jedná o Krista, což by znamenalo, že Duch je způsobem přítomnosti povýšeného Pána v církvi.¹³

Termín *duch* se v Novém zákoně vyskytuje velmi často, ovšem ne vždy ve významu Božího ducha. Avšak ani démonické příčiny různých onemocnění, které jsou popisovány v evangeliích, nejsou nakonec zcela vyhoštěny do profánní sféry, protože se mnohdy stávají prostorem pro Ježíšovo uzdravující působení. Dokladem toho je například Ježíšovo prohlášení v Lukášově evangeliu, když je nařčen z vyhánění démonů ve jménu knížete démonů, že démony vyhání prstem Božím (Lk 11,20).

Nový zákon sice obsahuje prvky učení o Trojici, ale nikoli systematickou nauku. Marek a Matouš jsou ve svém vyjadřování o Duchu svatém spíše zdrženlivější, zatímco Lukáš o něm mluví nejčastěji, a dokonce ve Sk 2 stěžejní text o seslání Ducha svatého Ježíše představuje jako toho, na kterého při křtu sestoupil Duch svatý (dle Iz 61,1). V obou případech se však soustředí na svou koncepci dějin spásy: obě jsou v Petrově kázání interpretovány jako čas, který začíná. Jan je nejbližší mluvení o Duchu jako o osobě, ale má silnou vazbu na Ježíše. Apoštol Pavel se zabývá především protikladem Ducha a Zákona, má však shodné prvky s Janem a synoptiky.

Zusammenfassung: Der Heilige Geist in der Bibel

Obwohl es in der Bibel kein systematisches Traktat über den Heiligen Geist gibt, bieten die biblischen Texte einige Fundamente für die spätere theologische Reflexion an. Das Alte Testament kennt den Begriff Geist Gottes, der eine Schöpfungskraft ist und in den vom Gott berufenen Menschen wirkt. Er ist auch ein Synonymum für Gott selber (Ps 51,13; Weish 1,5; 9,17). Es gibt eine Kontinuität zwischen der alt- und neutestamentlichen Auffassung von diesem Thema. Das Neue Testament versteht den Begriff auch im ähnlichen Sinne, enthält aber schon einige Elemente der Dreifaltigkeitslehre.

Závěr

Protože byly probrány starozákonní i novozákonní texty, bylo by vhodné si na závěr položit otázku, zda existují nějaké společné prvky v pohledu na Ducha svatého ve Starém a Novém zákoně. Na prvním místě je třeba připomenout, že s Duchem jako božskou osobou se ve Starém zákoně nesetkáme. Boží duch je ztotožňován s Boží mocí, je to tvůrčí životní síla, dech života, projev Božího působení. Boží duch osvícuje rozum, sestupuje na Hospodinovy pomazané a uschopňuje je ke službě, k níž byli povoláni. Duch tedy má vždy souvislost s Bohem, v některých případech je i synonymem pro Hospodina či jeho přítomnost.

Na tomto místě se přímo nabízí vysvětlení sv. Řehoře Nazíánského k postupnému zjevování Trojice:

„Starý zákon jasně hlásal Otce, a matněji Syna. Nový ukázal Syna a dal zahlédnout božství Ducha. Nyní má mezi námi Duch domovské právo a dává nám, abychom jej viděli mnohem jasněji. Nebylo totiž prozíravé vyhlášovat otevřeně Syna, dřív než se vyznalo Otcovo božství, a přidávat Ducha svatého jako další břemeno – řečeno trochu opovážlivým výrazem – dřív než se vyznalo Synovo božství... Jen kráčením vpřed a postupováním od slávy ke slávě se světlo Trojice zaleskne v zářivější jasnosti.“¹⁴

Novozákonní texty mluví o Duchu, který sestupuje na vyvolené osoby, a jeho projev je podobný starozákonnímu pojetí. Dalo by se tedy říci, že v tomto směru Nový zákon na Starý navazuje. Ke vtělení Božího Syna došlo působením Ducha svatého. Duch jako Boží životodárná síla je v Novém zákoně také přítomen, stejně i Duch jako projev Boží moci. Duch svatý je však spojen s osobou Božího Syna. Mezi starozákonním pohledem na ducha Božího a novozákonním chápáním Ducha svatého lze vidět určitou kontinuitu. Východiska pro božství Ducha svatého jako třetí božské osoby však poskytuje Nový zákon.

Poznámky:

- 1 Srov. např. DURWELL, F. X. *Duch Otce i Syna*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998. Již v úvodu knihy autor připomíná nutnost práce s Písmem při teologické reflexi, protože biblický text vrhá světlo na některé otázky a potvrzuje legitimitu závěrů východních i západních teologů.
- 2 Srov. *Verbum Domini* 19.
- 3 *Dei Verbum* 9.
- 4 Srov. JENI, E. – WESTERMANN, C. *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*. München, 1993, s. 726–753.
- 5 Tamtéž, s. 727.
- 6 Mnoho dalších příkladů obsahuje tzv. eliášovský cyklus v 1 Kr 17 – 2 Kr 1,18.
- 7 Srov. DUKA, D. Ruah Jahve, in: *Duch svatý*. Studijní texty Centra Aletti. Velehrad-Roma : Refugium, 2000, s. 27.
- 8 Tamtéž, op. cit., s. 28.
- 9 Srov. TICHÝ, L. Duch Ježíšův, in: *Duch svatý*. Studijní texty Centra Aletti, s. 9.
- 10 Srov. DURWELL, F. X. op. cit., s. 21.
- 11 Srov. TICHÝ, L. op. cit., s. 12.
- 12 Liturgický překlad má: „Ten Pán je však duch“, ČEP překládá: „Duch je tím Pánem“, s variantou v poznámce: „Ten Pán je Duch.“
- 13 Srov. TICHÝ, L. op. cit., s. 13.
- 14 Sv. ŘEHOŘ NAZIÁNSKÝ. *Orationes theologicae*, 5. PG 36, 161C.